

**Сериали – „култура на недоразумението” –
граждански протест**

Петя Пачкова^x

В статията се анализира една от характеристиките на съвременните телевизионни сериали – това, че те стимулират формирането на „култура на недоразумението”. При тях основен инструмент за поддържане на действието, за търсене на нови фабули, за изграждане на изкуствени образи, за засилване на напрежението е създаването на недоразумения. Това възпитава определено мислене у тези, които гледат сериалите – да не се стремят да седнат на масата на „преговорите” за да решат проблемите си, а да хабят време и нерви за ненужни подозрения, конфликти и излишни битки.

Анализира се и влиянието на тази „култура на недоразумението” върху субектите и развитието на съвременните протестни събития и общности.

Ключови думи: сериал; недоразумение, култура, граждански протест

Сериалът е съвременна форма на робия. Гледащите този тип филми се превръщат в техни роби. Организирант времето и интересите си, приятелствата си в зависимост от времето за поредния сериал. Вдигат телефона само по време на рекламите. Поставят децата си на компютъра и пред телевизорите, само и само за да гледат своите сериали. Натрапват гледането на телевизия на дошлите им гости. Често мъжете гледат едни сериали, жените – други. Всеки зад своя телевизор. И пропастта между тях расте ли расте...

С нарастването на броя на телевизиите и даваните по тях сериали те придобиват все по-сериозни възпитателни въздействия. И възниква въпросът в какво възпитават и млади, и стари?

За съжаление, доколкото съм гледала и гледам такива сериали, установявам, че техните възпитателни въздействия далеч не винаги са приемливи от обществена гледна точка. Напротив, струва ми се, че те имат доста негативни, направо вредни

информационни, психологически, морални въздействия. Част от тях се дискутират в публичното пространство. Тук ще се спра само на един аспект от проблема. А той се крие в това, че сериалите съдействат за формиране на вредна „култура на недоразумението“.

Оказва се, че при телевизионните сериали основен инструмент за поддържане на действието, за търсене на нови фабули, за изграждане на изкуствени образи, за засилване на напрежението е създаването на недоразумения. Нарочно се оставят героите да не се изслушват взаимно, да не се информират своевременно за мотивите си, да не споделят навреме мислите си пред хората около тях. Нарочно се оставят да отлагат или изобщо да се отказват от обясненията и извиненията. Близки хора не приемат извиненията на брат, сестра, майка, баща. Вместо това се карат с тях, отказват се от тях, раняват ги, убиват ги преди да са разбрали истината. Целта е да има още серии, още завръзки и развързки, във всяка една серия да има колкото се може повече недоразумения като основа за следващи серии. Иначе как ще се намерят поводи за още неразбирателства, за още конфликти и междуличностни войни, за още фабули, които бавно и славно да се разгръщат в десетки или стотици серии.

Това възпитава определено мислене у гледащите сериалите – да не се стремят да седнат на масата и под формата на „преговори“ да решат проблемите си, за да не хабят време и нерви за подозрения, сърдения и излишни битки. Вместо това сериалите ни нашепват – подозирайте се, гадайте какво мисли любимият, защо е направил едно, а не друго, правете си прибързани и грешни интерпретации, първо убийте, пък след това може и да помислите „а, трябваше ли“!

Студентите във все повече специалности изучават дисциплини, свързани с воденето на всякакъв вид преговори, съвместно решаване на проблеми, търсене на консенсус, екипно мислене и поведение. Сериозните фирми също учат работниците и служителите си на екипно мислене и поведение. В същото време сериалите ги отучват от това и то по един косвен, незабележим, но именно затова силно влияещ начин.

Всъщност има много различни опити в това отношение. Могат да се посочат много примери, в които родителите в семействата са приобщавали елегантно децата си

към демократични ценности, формирали са «култура на разбирането и споразумението», а не «култура на недоразумението». Упражнявали са децата си да уважават чуждото мнение, да се вслушват в чуждите аргументи. Подготвяли са ги да поемат критика, да критикуват, но уважавайки другия.

Известни са различни механизми за “обучение”. Един от тях е така нареченият «домашен съвет». При него се събират всички около «кръглата маса» - бащи, майки, братя, сестри. Всеки слага на масата своите козове. Спори се, обсъжда се, спазвайки правилото да не се обижда другия, да не се прекъсва, да му се даде възможност да излее душата си, да не му се налагат чуждите мнения. Но да му се предложат такива, за да разшири кръгозора си, да осмисли от нови страни положението, да стигне сам до нови мисли, да нюансира старите. Презумпцията е, че всеки трябва сам да узрее за всяко свое решение, да го вземе «на своя глава». Трябва да му се помогне по пътя до него.

Основното е, че всеки усеща загрижеността на другите. Разбира, че те напрягат мозъка и чувствата си, за да му помогнат да реши проблема си, да вземе от многото - най-правилното решение.

Основното е, че всеки се разкрива пред другите. Невидимото става видимо, неясното става ясно. Учудващото става естествено. Нелогичното - логично.

Човек свиква да осмисля емоциите си, опитвайки се да дава път на положителните и да превъзмогва отрицателните. И така рационално да осмисля средствата за борба с проблемите.

Няма теми табу. Говори се за всичко. От глобалните проблеми до интимните сексуални преживявания. И се говори спокойно, без лицемерен срам.

По този начин една от най-модерните болести – депресията е рядко явление. Проблемите не разрушават, а каляват. Домашният съвет помага да гъбдат видяни навреме и за изработване на по-правилни стратегии за борба с тях.

Домашният съвет може спокойно да се определи като една от ефективните форми на “говорене”, на общуване в семейството. В съвременния забързан свят, когато членовете на семейството твърде често се разминават във времето и пространството, трудно могат да се осъществяват редовно други форми на общуване като задължителна обща вечеря или други подобни от патриархалното

минало. Но събирането от време на време, в зависимост от нуждите, едва ли е невъзможно...

Този модел на общуване в семейството може да се пренася в различни варианти и в служебните отношения, в отношенията с приятелите. И вместо недоразумения и кавги при първия възникнал проблем във взаимоотношенията, заинтересованите страни сядат и се изясняват. Всеки споделя от какво не е доволен и мислят какво може да се направи. Търсят компромиса. И го намират. Спестяват си погубването на много нервни клетки - от прибързани недоволства, обиди и разочарования.

xxx

За участието в съвременния граждански протест е необходима „култура на разбирането и споразумението“, а не „култура на недоразумението“. Недоразуменията пречат на протестиращите да си изясняват взаимно позициите, за да ги подсилват. Пречат им да се организират по-бързо, навременно и ефективно. Пречат им когато общуват с отсрещната страна. Водят до противоречия в контактите, до взаимно обезсилване на влиянията.

„Културата на недоразумението“ е още по-вредна във времето на електронните технологии, когато тези технологии позволяват различните нива и структури на протестиращите, отделните протестиращи да могат собственооръчно да разпространяват информация, послания, мнения, позиции по различни въпроси, свързани с протеста. Когато ролята на централизираната информация и послания намалява за сметка на увеличаващите се възможности на местни структури и нива да излъчват информация и послания (Проданов 2012). Когато организационните възможности за контрол от страна на центъра намаляват и се увеличава ролята на културата – на организацията като цяло, на отделния индивид в нея.

Новите технологии, от една страна, улесняват комуникацията между националните и локалните клонове на дадена организация, както и между членовете на локални, национални и транснационални коалиции и така могат да засилват техните организационни възможности. Но, от друга страна, подкопават възможностите на централният клон на организацията да контролира

информацията и да бъде нейният основен източник, което нерядко води до пускане на информация, различаваща се от официалната позиция на организацията. По-трудно може да се контролират и хоризонталните връзки на местните организации с други организации. Когато има недоразумения между тези структури и нива, и всеки излъчва свои послания, без да се опитва да ги съгласува, крайният ефект е взаимно обезсилване на посланията, объркване на аудиторията и по-трудно постигане на победи. Т.е. желанието за предварително изглаждане на недоразуменията между страните, за използване на технологиите именно в тази насока става все по-важно.

При използването на електронните технологии се променя начинът на участие в протестните акции. Благодарение на комуникационните мрежи голяма част от протестните действия на големи групи хора в различни части на планетата нямат предходните взаимоотношения и йерархии. Вместо тях се появява една култура на слабоструктурирани и децентрализирани протести (Проданов 2012), които се мобилизират като че ли изведнъж, неочаквано, непредвидено и събират големи маси хора за някаква кауза, но в същото време много често нямат и предишната устойчивост. „Мрежовата социалност” е много по-нестабилна, нетрайна, ефимерна, свързана с бърза променливост на идентичностите на участниците. Това е особено характерно за така наречените „негативни протести” в които протестиращите знаят срещу какво са, но не и за какво са.

Протестните общности стават по-малко физически и повече информационни – физическият контакт намалява като основа на чувството за принадлежност. По-малка е ролята на директния физически и емоционален контакт и взаимодействия. Това увеличава опасността от недоразумения, от превратно тълкуване на информации и факти, дори от лъжи между контактуващите по електронен път. Отношенията между участниците на новите протестни общности са основани по-малко на обща история и изградено доверие. Бързината на случващите се взаимоотношения /особено в съчетание с електронния им вид/ допринася също за превратни тълкувания на чужди мисли и поведения.

Компенсиращ механизъм и в това отношение може да бъде „културата на споразумението”, а „културата на недоразумението” само може да задълбочава проблема.

С новите технологии се увеличава възможността и необходимостта социалните движения бързо да променят своите форми, тактики и цели. В определен смисъл едно социално движение е „движеща се мишена”, която трудно може да бъде фиксирана като нещо устойчиво. Това, от една страна, прави движенията по-гъвкави и реактивни в нарастващата по своята динамика и сложност среда на съвременните общества. Но, от друга страна, това прави и по-голям риска от мултиплициране на определени грешки на участниците, свързани с недоразуменията между тях. Налице е по-малко време да изглаждат недоразуменията помежду си. При негативния протест положението се усложнява и поради наличието на твърде разнородни участници с много разнородни интереси и виждания и без добре осъзната позитивна програма за действие.

Променят се взаимоотношенията на протестиращите с традиционните медии. Умножаването на медиите, появата на онлайн видео дава по-голяма възможност за решаване на проблема, с който са се сблъскали предходни протестни движения – влизането на протеста, на критиката, на противопоставянето в публичното пространство чрез медиите. Те предлагат конфликт, спектакъл, сблъсък, т.е. все ключови характеристики, за да се превърне нещо в обект на интерес за медиите /Проданов 2012/.

Ако преди време един протест е могъл с по-голяма вероятност да остане незабелязан, сега всяка реакция, несъгласие, опозиция могат да стигнат до милиони хора. Критичните, алтернативните дискурси могат да влязат в локалната и глобална публична сфера по-лесно от всякога и да противодействат на доминиращите идеологически интерпретации.

Може да се каже, че шансовете за успех на един протест в мрежата се увеличават при конвергенция със старите медии, откъдето информацията за него допълнително влиза в голямо количество интернет сайтове, мултиплицира се и има повече шансове за въздействие. И обратно, протестът чрез старите медии или

гражданският протест във физическото пространство получават нови възможности за нарастваща активност чрез интернет.

Този процес си има и обратна страна. При наличие на повече медии, на най-различни видове медии се увеличават възможностите изявите на протестиращите да са по-некоординирани и противоречиви. Възниква въпросът – как именно ще влязат протестите в „устата на медиите”. Чрез непротиворечиви послания или чрез противоречиви? Чрез взаимно уважение и съгласуваност между изявяващите се или чрез взаимни обвинения и разногласия?

Медиите са склонни, за да има шоу, да дават повече гласност именно на тези протестиращи, в чието поведение има повече скандали, конфликти, недоразумения. Така те по-лесно и ефективно участват и в ролята си на помощник на политическия елит при предотвратяването на социалните напрежения, в борбата срещу неудобните групи и интереси.

При противоречиви послания и поведения на протестиращите недоразуменията във възприятията на публиката са неизбежни. Противоречивите изказвания, твърдения и послания на представители на едни и същи протестиращи групи объркват публиката, настройват я критично, отблъскват потенциални привърженици. Това отражение в медиите и сред публиката допълнително стимулира недоразуменията и сред самите протестиращи.

При това положение е важно по-бързо и навреме да се изчистват вътрешните недоразумения, за да е по-непротиворечиво, по-целенасочено и ефективно посланието чрез медиите. Един от контриращите механизми в този случай е наличието у протестиращите на предварителна култура на взаимодействието и споразумението, на желанието за координация и изчистване на недоразуменията и неяснотите в позициите преди изявите в медиите.

Новите технологии предизвикват и промени в характера на лидерството в новите протестни движения:

Лидер е този, който изразява мнение, в което другите са склонни да се вслушат, споделя по-голямо количество информация и подпомага другите участници в достъпа им до нея, използва интернет като средство за организиране, контактува с други организации с цел организиране и подсилване на общността,

развива методи за комуникация извън географски и други бариери. Характерно за голяма част от съвременните социални движения е, че в тях няма ясна организация, те са флуидни, бързо подвижни явления с неясни граници и ускорени процеси на масово психологическо взаимодействие. В тях могат да се включват и формални организации, но като цяло те не са организация. По принцип са слабо структурирани, в тях липсват устойчиви форми на членство, ръководства и формални правила както при партиите. Това е по-валидно за негативния, отколкото за позитивния протест.

В такъв смисъл и положението на лидера като такъв е по-нетрайно, застрашено е от влиянието на други, тъй като не е закрепено с правила и ритуали като в по-трайните неvirtуални структури. Във виртуалната среда лидерът е заплашен от по-голям риск да не познава в достатъчна степен различните участници, да не може да предвижда техните ходове и послания. Липсата на физически контакт между участниците, на дълготрайни връзки и доверие между тях променя възможностите за влияние на лидера. При това положение ролята на недоразуменията и конфликтите нараства, а възможностите за тяхното предотвратяване от негова страна намаляват.

Изменят се информационните източници на лидера за евентуалното поведение на участниците в движението. От една страна, е по-лесно информирането поради наличието на новите технологии, поради умножаването на източниците на информация. Но това принципно възможно улеснение става реалност само при наличие на желание на другите да го информират чрез тях. От друга страна, информирането на лидера е по-трудно, доколкото липсата на ясни структури и йерархични взаимоотношения, на ясни права и задължения, лишава лидера от възможности за задължително получаване на информация от останалите участници в движението. От трета страна, затрудненията идват поради по-малката възможност за личен, цялостен, в това число физически контакт между протестиращите. Защото информацията, освен словесна, идва и по линия на цялостното излъчване и поведение на личността.

Изменят се и формите на въздействие на лидера върху участниците в движението. Заповедта, методите на командването се изместват за сметка на

методите на убеждението отново поради липсата на йерархични взаимоотношения между членовете на движението. Но убеждението е по-трудно постижимо в сравнение с подчинението по линия на правата и задълженията. И по тази линия намаляват възможностите за регулация от страна на лидера. Нараства възможността за инициатива от страна на останалите и съответно за разнопосочност на мислите и действията.

Авторитарният, диктаторският тип поведение стават все по-невъзможни, а консенсусният – все по-необходим. Лидерите все повече трябва да могат да търсят консенсус с отсрещната страна – да владеят техниките на преговора. Разбира се не за сметка на решителността и целеустремеността, а в името на по-малкото жертви – във физически, психологически и всякакъв друг план, както и в името на търсения резултат.

Един от проблемите на участниците в алтерглобалисткото движение е именно в това. Твърде разнородни прослойки от хора се идентифицират с това движение и участват по някакъв начин в него. И имат огромни трудности в обединяването на интереси, ценности, култура, емоции, действия, в туширането на недоразумения.

А една от основните задачи на противниците на това движение е да създава разнобой и недоразумения между различните съставки на движението – по партийна линия, по национална, полова, религиозна или идеологическа линия.

Така че протестните движения са изключително застрашени. Срещу тях се мобилизират субекти с много властови ресурси и добре организирани, чиято цел е създаването именно на недоразумения в рамките на движенията. Тази тактика е обичайна от гледна точка на властта. Но в днешните условия има още повече средства и възможности за нейното прилагане и успех спрямо протестните движения и общности.

Едно от хубавите неща в случая е фактът, че има недоразумения и между самите субекти, създаващи недоразумения.

Създаването на недоразумения, налагането на „културата на недоразуменията“ между хората чрез средствата на изкуството, в конкретния случай на телевизионните сериали (някои автори не без основания поставят под съмнение тезата, че те са изкуство!), е една от задачите на масовата култура и това е поредното доказателство за нейните политически функции – да се разделят и противопоставят хората, за да се осигурява максимален политически и социален уют на управляващите прослойки.

Някои правят разлика между турските, българските и американските сериали. И действително има известни разлики. Но общият знаменател си остава общ. Без недоразумението сериалът се скъсява фатално...

Използвана литература:

Проданов, Хр. (2012), *Дигитална политика*. София

---

^x Петя Пачкова е доктор, доцент в катедра Философски и политически науки към Философски факултет в Югозападен университет „Неофит Рилски“